

УДК 373.013:613

**ВПЛИВ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА СТАН РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ****Л.С.Гудзевич, Л.О.Дубовик**

***Анотація.** У статті проаналізовано стан репродуктивного здоров'я молоді, розроблено систему заходів, спрямовану на формування усвідомленого ставлення молоді до репродуктивного здоров'я.*

***Ключові слова:** репродуктивне здоров'я молоді, здоров'язбереження.*

***Аннотация.** В статье проанализировано состояние репродуктивного здоровья молодежи, разработана система мероприятий, направленная на формирование осознанного отношения молодежи к репродуктивному здоровью.*

***Ключевые слова:** репродуктивное здоровье молодежи, здоровьесбережение.*

***Annotation.** The article investigates the status of reproductive health of young people. It is developed a comprehensive system of state-management measures aimed at forming conscious attitude of youth to reproductive health.*

***Keywords:** reproductive health, youth, health protection.*

Постановка проблеми. Здоров'я та його невід'ємний компонент – репродуктивне здоров'я – значною мірою визначається умовами формування організму як жінки, так і чоловіка на різних етапах онтогенезу. Останні наукові дослідження з приводу визначення сучасного стану репродуктивного здоров'я дозволяють виокремити основні фактори ризику його порушень, розробити науково обґрунтовані заходи щодо забезпечення якісного формування репродуктивного здоров'я. У зв'язку з цим, в Україні розроблено та впроваджено Державну програму «Репродуктивне здоров'я нації 2006-2015 рр.». Мета цієї програми – поліпшити демографічну ситуацію в країні, досягти позитивної динаміки показників репродуктивного здоров'я європейського рівня [5].

В умовах соціальної напруженості та розшарування суспільства, різкого падіння життєвого рівня населення та інших наслідків кризового періоду саме молодь є однією з найбільш соціально вразливих груп населення, яка, з одного боку, є майбутнім будь-якої держави, її економічним, демографічним, культурним потенціалом, а з іншого – постає перед великою кількістю особливих проблем, що виникають унаслідок процесів входження в нове соціальне середовище та опанування нових соціальних ролей, бажання випробувати нові та часто ризиковані переживання, схильності до нездорового способу життя, що призводить не тільки до погіршення психічної та соціальної адаптації, а й ставить під загрозу особисте загальне та репродуктивне здоров'я, а також здоров'я всього сучасного й майбутнього покоління. Недостатня поінформованість сучасної молоді відносно проблем планування сім'ї, лібералізація сексуальних стосунків, негативний вплив засобів масової інформації є однією з

актуальних проблем репродуктивного здоров'я. Низький рівень обізнаності щодо методів контрацепції веде не тільки до зростання випадків ранньої, небажаної вагітності, але й до поширення венеричних хвороб, безпліддя, неадекватної репродуктивної мотивації. Отже, актуальність цієї проблеми очевидна для сьогоденної науки та практики, що й обумовило напрямок нашої роботи.

Аналіз наукових досліджень. Протягом останніх років з'явилися окремі праці вітчизняних авторів у галузі соціальної гігієни, організації охорони здоров'я, соціології і медицини, присвячені питанням соціологічного аналізу охорони здоров'я та медицини. Професор В. Кравець зокрема стверджує, що «соціальне забезпечення репродуктивних прав визначається сьогодні однією із загальнолюдських цінностей» [4]. У демократичних країнах поважаються і гарантуються репродуктивні права населення. Громадяни мають право вирішувати питання про те, коли мати дітей, скільки і з яким інтервалом, а також мають право доступу до інформації, освіти і засобів, які дають можливість реалізувати це право. Сьогодні мета державної політики повинна бути максимально відкритою й творчою: кожна людина з дитинства має засвоїти правильну репродуктивну установку – необхідну умову існування її народу [3]. Збереження репродуктивного здоров'я молоді є одним з основних завдань керівництва будь-якої сучасної розвинутої держави. Тим не менше, теми здоров'я і комунікації з приводу репродуктивного здоров'я молоді залишаються практично недослідженими у вітчизняній науці. Особливо пильна увага повинна приділятися розробленню та реалізації державних програм формування усвідомленого ставлення молоді до збереження репродуктивного здоров'я, безпечної сексуальної поведінки, зокрема профілактики ППСШ (інфекцій, що передаються статевим шляхом) та СНІД.

Репродуктивна система дуже чутлива до впливу несприятливих факторів середовища. За твердженням Ревича (2004), на формування екологічно залежної патології репродуктивної системи впливають специфічні, неспецифічні й конституціональні чинники [7]. Ці порушення проявляються у вигляді клінічних, патофізіологічних, імунологічних та біохімічних змін, що мають подібні результати під дією різних чинників довколишнього середовища. Тривогу викликає факт збільшення частоти інфекційних захворювань, що передаються статевим шляхом [2].

На основі результатів низки досліджень встановлено, що найбільше навантаження на репродуктивне здоров'я припадає на дітей підліткового віку та молодь, оскільки в цьому віці відбувається бурхливий розвиток індивіда як на соматичному, так і на психічному рівнях з формуванням усіх функціональних систем організму, в тому числі й репродуктивної, а також зі становленням когнітивної, емоційно-ціннісної сфер та формування цілісної особистості. Саме в цей період відбувається активний розвиток репродуктивної сфери та формуються основи репродуктивної поведінки. Тому зрозуміло, що одним з першочергових завдань сучасного суспільства є охорона здоров'я дівчат – майбутніх матерів, адже гармонійний розвиток у ранньому репродуктивному періоді багато в чому визначає подальше життя жінки у фізіологічному, психологічному та соціальному аспектах [1]. Погіршення з року в рік сучасного стану здоров'я молоді зумовлене не лише низьким економічним рівнем сімей, фізичними та психоемоційними навантаженнями, наявністю стресових ситуацій та іншими чинниками. Провідну роль відіграють і виявлені ознаки кризових явищ в ідеологічній та духовній сферах підлітків і молоді, наявність поширення шкідливих звичок та ризикової поведінки серед цієї категорії [6].

Метою даної статті є: аналіз стану репродуктивного здоров'я студентської молоді, визначення та обґрунтування чинників, що його детермінують.

Виклад основного матеріалу. До вагомих факторів, що впливають на стан репродуктивного здоров'я молоді, слід віднести й такі психосоціальні чинники, як вільне ставлення до шлюбу; недостатній рівень загальної та репродуктивної культури населення; високий рівень штучного переривання вагітності, що (особливо в ранньому репродуктивному віці) ставить під загрозу репродуктивні можливості жінки в майбутньому; трансформацію репродуктивної поведінки, що призводить до збільшення частоти захворювань, які передаються статевим шляхом, та непланованої вагітності, яка супроводжується великою кількістю ускладнень та недостатньою психологічною та соціально-економічною підготовленістю молодих жінок до материнства й створення сім'ї [1]. Усе це свідчить про низький рівень морально-етичних засад і санітарно-гігієнічних знань молоді, що сприяє розвитку неадекватної репродуктивної поведінки та порушення репродуктивного здоров'я загалом.

Проблемі репродуктивного здоров'я присвячено ряд досліджень сучасних науковців. Зокрема, О. Горбенко (2007), В. Кукочка (2009), С. Пилипенко (2010) констатують, що в умовах сьогодення 88% дівчат і 100% юнаків позитивно ставляться до дошлюбних статевих стосунків. Досвід випадкових статевих контактів зареєстрований серед 35-40% учнівської молоді, приблизно 60% вважають своє статеве життя регулярним, біля 50% вказують на часті зміни сексуальних партнерів. Серед дівчат, які

живуть статевим життям, лише 55% регулярно використовують запобіжні засоби. Це призводить до вкрай високої кількості абортів у неповнолітніх, поширеності венеричних хвороб і зростання числа неповнолітніх матерів. В Україні абортom закінчується 92% незапланованих вагітностей, за рік реєструється 230 тисяч випадків штучного переривання вагітності, з них 5 тисяч – серед дівчат-підлітків віком 15–17 років і близько 100 – серед дівчат до 14 років. Отже, сексуальним партнерам дуже важливо володіти знаннями про методи запобігання небажаної вагітності та хвороб, що передаються статевим шляхом. Стан репродуктивного здоров'я людини тісно пов'язаний із різнобічними аспектами планування сім'ї. Адже основи здоров'я людини, зокрема репродуктивного, закладаються при зачатті.

При проведенні дослідження нами був визначений рівень обізнаності щодо стану репродуктивного здоров'я у студентів I-II курсів природничо-географічного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Використовувались наступні методи: аналіз і узагальнення наукових літературних джерел, метод анкетування. Для обробки результатів дослідження застосовано методи математичної статистики, якісний і порівняльний аналізи. Дослідженням були охоплені 85 осіб віком 18-19 років, серед них юнаків – 41 особа та 44 – дівчини, за максимальних умов анонімності. Для отримання результатів використано анкетування, шляхом письмового самозаповнення анкет респондентами. За оцінками деяких соціологів, з одного боку – метод анкетування не може розглядатися як самостійний метод, а з другого – є незамінним для отримання інформації інтимного характеру. Разом із цим варто звернути увагу на суб'єктивність отриманих даних, оскільки при відповіді на запитання про інтимне життя респонденти могли відповісти нещиро. Всі отримані анкети було визнано дійсними та придатними для аналізу.

Під час анкетування 78% респондентів дали правильне термінологічне визначення поняттю репродуктивне здоров'я, 21% студентів мали поверхові уявлення про цей концепт. Для визначення рівня контролю за станом репродуктивного здоров'я було встановлено, що 53% студентів обстежуються в спеціалістів один раз на рік, 30% – кожних півроку і 11% проходять обстеження 1 раз у 2–3 роки, причому дівчата вдвічі біль уважні до стану свого здоров'я, аніж студенти-хлопці.

На думку опитаних, оптимальним віком для вступу в сексуальні стосунки є вік від 19 до 21 року (51%), 16-18 років (37%), і тільки 1,2% студентів вважають, що це вік 13-15 років. Також визначався рівень обізнаності студентів щодо певних методів контрацепції. Варто відмітити, що відповіді на це запитання дали 71,5 % респондентів, а 28,5 % – відмовилися давати відповідь (у цей відсоток увійшли як ті студенти, що взагалі не живуть статевим життям, так і ті, котрі мають досвід статевого життя. За результатами анкетування, студенти найбільше володіють інформацією про застосування презервативів – 50,6 %, методу переривання статевого акту – 6,17 %, внутрішньоматкових засобів (ВМС) – 7,4%, гормональних протизаплідних препаратів – 3,7 % та використання календарного методу – 1,23 %.

Отже, більшість молодих людей мають потребу в підвищенні рівня знань щодо методів контрацепції. Відповіді про наявність таких знань (38,4%) свідчать про обмежену обізнаність молоді стосовно використання контрацептивів. На жаль, у молоді простежується тенденція самостійно розв'язувати проблеми репродуктивного здоров'я та розвитку, без допомоги досвідчених фахівців, що ускладнює ситуацію з питань охорони їхнього здоров'я. Це потребує нагального розв'язання питань статевої освіти та культури підлітків і молоді. Відповіді на запитання: «Чи користуєтеся Ви контрацептивами?» були такими: 61,4% респондентів користуються методами контрацепції, 19% – не використовують контрацептиви, а 18,5% – не дали відповідей, тому що взагалі не живуть статевим життям. Третє запитання торкалося пріоритетів студентів у використанні певних методів контрацепції. Відповіді на це питання дали 58,9% студентів. Отже, 19% респондентів віддали перевагу перерваному статевому акту; по 9,7% – календарному методу та утриманню; 5,3% – презервативу; 3,7% – внутрішньоматковий контрацепції; 1,4% – сперміцидам. А такі методи контрацепції, як ковпачок, діафрагма, температурний метод, екстрена контрацепція, ін'єкційний метод – узагалі не використовуються молодими людьми.

Останнім часом має місце поширеність соціально-небезпечних хвороб, що передаються статевим шляхом. Як наслідок, спостерігається значне погіршення репродуктивного здоров'я. Результати анкетування із виявлення знань щодо впливу таких інфекцій на стан здоров'я молоді показали, що більшість опитаних (96,7%) вказали, що це інфекційні захворювання, які створюють загрозу для здоров'я. Проте, поряд із цим лише 30,2% студентів вказали на існування сучасних інфекційних захворювань (хламідіоз, мікоплазмоз, гарденельоз і т. п). На основі проведеного дослідження визначено, що рівень обізнаності студентської молоді щодо індивідуального репродуктивного здоров'я є низьким.

Висновки. Таким чином, на підставі експериментального дослідження визначено напрямки програми психосоціальної підтримки студентської молоді у період становлення її репродуктивної

поведінки: підвищення загальних адаптаційних можливостей та оптимізації життєдіяльності для покращення стану репродуктивного здоров'я юнаків і дівчат. Безперечно, проблеми збереження репродуктивного здоров'я виходять за межі сфери медицини та охорони здоров'я. На нашу думку, тільки системний підхід може дати цілісне уявлення про загальні проблеми репродуктивного потенціалу у сфері збереження здоров'я нації, забезпечити взаємодію між окремими ланками й фахівцями та надати нові можливості щодо реалізації профілактичних заходів та корекції порушень репродуктивного здоров'я. Актуальним та доцільним, на нашу думку, є подальше розроблення, вдосконалення та реалізація на практиці принципів психосоціальної адаптації, підтримки, профілактики виникнення та корекції виявлених порушень репродуктивної поведінки молоді, що допоможе їм зберегти власне здоров'я, реалізувати свій репродуктивний потенціал та стати повноцінним членом суспільства.

Література

1. Бацилева О.В. Медико-психологічні особливості репродуктивного здоров'я молоді в сучасних умовах / О.В. Бацилева // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка / [за ред. С.Д. Максименка]. – К., 2008. – Т. X. – Ч. 9. – С. 63-72.
2. Гойда Н.Г. Концептуальні основи біосоціального ритму репродуктивного потенціалу населення та заходи профілактики порушень на етапах його формування / Н. Г. Гойда, В. І. Чебан // Охорона здоров'я України. – 2001. – № 1 (1). – С 24-26.
3. Дмитрієва О.В. Від соціології медицини до соціології здоров'я / О.В. Дмитрієва // Соціологічні дослідження. – 2003. – № 11. – С. 51-56.
4. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства / В.П. Кравець. – К.: Академія, 2001. – 243 с.
5. Назарова І.Б. Репродуктивне здоров'я та планування сім'ї : підручник / І.Б. Назарова, Н.М. Посипкіна. – 2-е вид. – К.: Медицина, 2008. – 224 с.
6. Пилипенко С. Репродуктивне здоров'я як проблема статевого виховання та безпеки життєдіяльності / С. Пилипенко // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 4. – С. 75-76.
7. Ревич Б.А. Екологічна епідеміологія : підручник для вищ. навч. закладів / Б. А. Ревич, С. Л. Аваліані, Г. І. Тихонова [Під ред. Б.А. Ревич]. – М.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 384 с.